

Příklad zpracování možné intervence

Řešený problém: Výukové a komunikační obtíže žáka s vývojovou dysfázií

Kdo je Petra? (*pozn. jméno je smyšleno*)

Dívka Petra navštěvuje druhým rokem třídu zřízenou dle §16 odst. 9 ŠZ, je jí 7,2 let. V popředí dominuje dyslalická výslovnost a artikulační neobratnost (komolení náročnějších slov). Oslabena je sluchová percepce a krátkodobá auditivně verbální paměť. Při tvorbě vět místy přetrvávají mírné dysgramatismy. Dívka žije ve společné domácnosti s oběma rodiči a o rok starší sestrou. V rodinné anamnéze nejsou uváděny žádné vady řeči či jiné logopedické obtíže. Mohu konstatovat, že dívka je milá, v kolektivu třídy velmi oblíbená. Kontakt navazuje spontánně a spolupracuje bez větších problémů. Její pozornost je však krátkodobá a lehce odklonitelná. Dívka se dá však dobře namotivovat ke spolupráci a k jednotlivým činnostem. V pozornosti jsou patrné projevy psychomotorického neklidu. V současné době je dívka samostatná v sebeobsluze (tkaničky neumí zavázat), má zafixovaný správný úchop psacího náčiní a preferuje pravou ruku.

Zraková percepce dívky je v pořádku – složí obrázek z více částí, pozná nesmysl na obrázku a vysvětlí jej. Poznává a pojmenuje základní i doplňkové barvy. Kresba dívky odpovídá věku, dokáže nakreslit postavu, držení tužky v pravé ruce, správný úchop psacího náčiní. Ráda stříhá a lepí.

Verbální projev je spontánní, dívka hovoří v rozvitých větách a souvětích, místy jsou přítomny dysgramatismy. Řeč je místy méně srozumitelná z důvodu dyslalické výslovnosti, která je doprovázena artikulační neobratností u složitějších slov. Sluchové vnímání je oslabeno ve všech jeho oblastech. Dívka je schopna nápodoby rytmizace, nedaří se samostatné vytleskávání slov na slabiky ani určení počtu slabik. Sluchová diferenciací neodpovídá věku. Krátkodobá auditivně verbální paměť je na úrovni jednoduchých vět o maximálně čtyřech slovech. Sluchově verbální paměť je snižena, objevují se redukce, přehazování slov, vkládání vlastních slov. Vážně fonologické uvědomování, nedaří se určit první a poslední hlásku ve slově.

Oblast artikulace je narušena artikulační neobratností, kdy má dívka potíže vyslovit slova se shluky souhlásek. Objevují se paralálie, mogilálie a přesmyky. Izolovaná jednotlivá slova napodobí lépe, v řeči však dané hlásky užívá nekonstantně. Co se týče jednotlivých hlásek, tak hlásky CSZ napodobuje v jednoduchých slovech, v řeči je nepoužívá, hlásky ČŠŽ většinou vynechává a hlásky RŘ nejsou vyvozeny.

U dívky je patrné mírné narušení porozumění – rozumí, ale je často nutná dopomoc, tj. nižší úkolové porozumění. Jazykový cit je oslabený. V řeči dominují dysgramatismy na úrovni tvarosloví i syntaxe. Dívka užívá rozvité věty i souvětí, tvorba vět je však kostrbatá. Užívá všechny základní větné členy, chápe předložkové vazby. Při tvorbě jednotného a množného čísla chybuje v koncovkách i v rodech.

Jaké jsou možné intervence pro Petru?

Podporovat dívku v mluvním projevu (poskytnout dostatek času na zpracování otázky a následnou odpověď) a nadále rozvíjet všechny oblasti. Volit takové metody, které jsou pro dítě srozumitelné a rozvíjejí jeho myšlení, řeč, pozornost i paměť.

Dále v oblasti **sluchové percepce** se zaměřovat na diferenciaci všech distinktivních rysů hlásek, vyčleňování první a poslední hlásky ve slově, cvičit proces sluchové analýzy a syntézy. V rámci prostorové orientace vést k aktivnímu užívání předložek a v oblasti grafomotoriky dbát na správné postavení ruky při psaní. Při intervencích klást důraz na správný úchop psacího náčiní, postavení ruky a tlak na podložku.

Intervence směřovala na prostorovou orientaci. Tu lze podpořit nejrozličnějšími činnostmi nejen grafomotorického charakteru (překreslování obrázku ve čtvercové síti, dokreslování druhé poloviny obrázku – pravolevá orientace). K podpoře prostorové orientace lze využít i jiné činnosti, např. manipulaci s lego kostkami a stavba prostorového objektu (domu).

V rámci intervence se můžeme zaměřit na **rozvoj percepčních oblastí**. Rozvoj sluchového vnímání zapojit do všech činností. Během výtvarných intervencí můžeme zapojovat sluchové hry, např. „Šel jsem do obchodu a koupil jsem si...“, která pozitivně ovlivňují rozvoj sluchově verbální paměti. Dále využívat rytmizace (určení, zda jsou rytmické struktury shodné, nápodoba rytmu) a vytleskávání slov na slabiky (samostatné vytleskávání, popř. s dopomocí formou nádoby). Sluchové vnímání lze zapojit také do výtvarného procesu formou malby na hudbu. Střídat různé tempo a melodii hudby, techniky a formát papíru. Můžeme využívat multisenzoriální přístup s obrazovým materiálem.

První intervence byla zaměřena i na oblast jemné motoriky. Cílem hodiny bylo zaměřit se na její rozvoj, práci prstů, obratnost při manipulaci s drobnými předměty a střihání až do fáze využití techniky koláže, muchláže atd. (viz podněty v publikaci ROESELVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*).

Jednalo se o **úvodní** setkání, z toho důvodu byly voleny i některé netypické výtvarné aktivity. Cílem bylo celý průběh intervence a tvorbu pohádky pojmout jako hru, aby dítě nebylo ovlivněno případným negativním postojem k výtvarným aktivitám. Na začátku byl vysvětlen účel společného setkávání a vytvoření hlavních hrdinů – kamarádů, kteří nás budou příběhem provázet. V této části děti modelovaly postavičku z modelovací hlíny. Pro většinu z nich se jednalo o nový materiál, protože dosud modelovali převážně jen z plastelíny (lze použít i hlína).

Druhá intervence byla zaměřena na oblast sluchové percepce. Pro tuto intervenci byla zvolena muzikomalba, tedy grafické vyjádření rytmu hudby, která využívá syntézy hudby a výtvarného projevu formou spontánní malby, na velký formát. Jednalo se o netradiční metodu, během které děti využívaly malířské štětce a měly možnost kreslit ve stoje ve vertikální poloze papíru připevněném na stěně.

Průběh: Byla využita technika expresivní malby. Dívka během malby tančila celým tělem a radostně poskakovala. Z projevu bylo evidentní její nadšení. Aktivizovala se tak emoční složka s pozitivními asociacemi. Intervence byla zakončena slovní reflexí všech zúčastněných. Průběh byl zaznamenán na video z důvodu zpětného shlednutí a reflexi učitele.

Závěr a reflexe: V závěrečné fázi intervence byla tedy celá pohádka shrnuta a ilustrována. Byla tak využita verbální a nonverbální komunikace na pozadí psychologie barvy a nakreslených objektů (postaviček na pozadí).

Třetí výtvarná intervence se zaměřovala na oblast zrakové percepce. V rámci této intervence byla věnována pozornost práci s barvami – jejich vzájemné prolínání a míchání. Během lekce byla sledována zraková paměť, pohyby očí po řádku v rámci malovaného čtení, schopnost nápodoby jednoduchého obrázku a dokreslení druhé poloviny osově souměrného obrázku. Zároveň byla sledována schopnost zrakové analýzy a syntézy při skládání vlastnoručně vyrobeného puzzle.

V úvodní části setkání byl představen děj, během kterého se tentokrát naši dva hlavní hrdinové rozhodli navštívit kouzelníka. Pohádka či příběh, který nás vždy celou intervencí provází byl tentokrát zvolen formou malovaného čtení.

Průběh intervence byl následující. **Úvod** - Nejdříve jsme si společně s dívkou pojmenovali jednotlivé obrázky, které se budou v příběhu nacházet (zde byla sledována

aktivní slovní zásoba a pojmová výbavnost). Poté měla úkol si těchto 7 obrázků zapamatovat a následně po zakrytí obrázků vyjmenovat, které z nich si pamatuje (sledována úroveň zrakové paměti). **Hlavní část** - intervence byla věnována hře a kouzlení s barvami. Nejdříve se jednalo o techniku solného akvarelu, kdy dívka zapouštěla anilinové a vodové barvy do vlhkého podkladu o velikosti A3 a sledovala, co se děje při spojení barvy a vody, případně spojení více barev. Následně jsme obrázek posypali hrubozrnnou solí a nechaly ji „čarovat“. Dalším kouzlem byla malba provázkem. V tomto případě dívka s dopomocí natřela provázek barvami a poté jej libovolně přiložila na čtvrtku A4. Na tu jsme společně přiložili další čtvrtku, přitiskli rukama a provázek následně vytáhli. Tato aktivita se líbila dívce, která ji reflektuje slovy „*dokázal jsem to, jsem silný.. jsem silnýyy*“ – poskakování, ukazování svalů, „*to byla krása... jo já jsem byl silný*“. Celý proces jsme průběžně komentovali a snažili se maximálně zapojit všechny roviny řeči. **Závěr – reflexe edukačního procesu** z pohledu speciálního pedagoga je následující. Závěrečná část byla opět věnována společnému shrnutí, diskuzi nad nakreslenými obrázky a zhodnocení uplynulé intervence. U dívky se objevily pozitivní reakce a hodnocení, že se jí vše líbilo. Dodává, že se jí nejvíce líbilo kouzlení s provázkem.

Shrnutí přínosu intervencí pro Petru

K výše popsaným intervencím lze konstatovat, že popsané intervence naplňují edukační cíle speciálně pedagogické za použití metod a výrazových prostředků z oblasti výtvarné výchovy i artefietiky.

Lze konstatovat, že oblast jemné motoriky je možno rozvíjet při celé řadě arteterapeutických - artefietických aktivit a procesů. K rozvoji této oblasti přispívá samotná manipulace s výtvarnými potřebami a je rozvíjena prakticky při všech rukodělných činnostech, kterými výtvarné aktivity určitě jsou. K cílenému rozvoji uvedené oblasti byly zvoleny techniky modelování, manipulace s drobnými předměty a manipulace s nůžkami. V rámci těchto činností byl kladen důraz na práci prstů, správný úchop psacího náčiní a grafomotoriku.

Sluchové vnímání je další oblastí, kterou lze během výtvarných intervencí rozvíjet a podporovat. Nejruznější aktivity zaměřené na dílčí oblasti sluchové percepce (sluchová diferenciacce, rytmizace, auditivně verbální paměť, sluchová analýza a syntéza či vnímání rytmu) lze zapojit do běžných každodenních situací na podkladě „kresebného a malířského vyprávění“. Vzniklý obraz či kresba je tedy vizuálním záznamem probíhající kognitivní

(mentální) činnosti dívky. U výtvarných aktivit děti (obecně) najdou svůj potenciál a tím otevírají prostor pro rozvoj uvedené oblasti. Během intervencí byly dílčí oblasti zapojeny do vyprávěného příběhu a dále podpořeny muzikomalbou.

Zvolená nápodoba rytmu byla motivována příběhem a dešťovými kapkami. V rámci realizovaných výtvarných intervencí byla věnována pozornost zejména hře s barvou, zrkové analýze a syntéze při tvorbě a skládání puzzle. Aktivity na rozvoj zrkové paměti a pohybu očí po řádku byly zařazeny do intervence formou malovaného čtení. Metoda - hra s barvou (technikami solného akvarelu a provázek) byla podpořena častým pojmenováváním jednotlivých barev a sledováním jejich vzájemného míchání a vzniku nových barev.

Vzorová intervence vychází z obhájené diplomové práce Hanáková, M. *Využití arteterapeutických metod u dítěte s vývojovou dysfázií*. Brno, MU, 2021.

Mgr. Pavel Sochor, Ph.D. zde byl školitelem.

Další zdroje:

DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Vyd. 2. Přeložil Alena LHOTOVÁ, přeložil Hana PROUSKOVÁ. Praha: Portál, 2008.

ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1997.

SLAVÍK, Jan. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefilitiky*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-7290-066-.

BOČKOVÁ, Barbora. *Postupy při vzdělávání žáků se specificky narušeným vývojem řeči*. první. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada).

KOPEČNÝ, Petr. *Reflexe speciálních vzdělávacích potřeb v edukačním procesu*. Brno. MU, 2018.

Obrazová příloha:

